

lisälmen luonto- uutiset 2012

Luonnonystävät 60-vuotta
Historiikki s. 4
Sotkamon mielenosoitus s. 9
Vuoden paikallisyhdistys s. 23
ym...

ILYY

Iisalmen Luonnon Ystävien yhdistys ry

Hallitus:

Puheenjohtaja
Jarmo Yliluoma
jyliluoma@gmail.com

Varapuheenjohtaja
Heidi Niemeläinen
heidi.niemelainen@iisalmi.fi

Rahastonhoitaja, museonhoitaja
Pertti Kaarakainen
pertti.kaarakainen@gmail.com

Sihteeri
Jukka Väre
jukka.vare@iisalmi.fi

Muut hallituksen jäsenet
Sirkka Immonen
sirkka_imm@hotmail.com

Juha-Pekka Kettunen
pe.kettu@pp.inet.fi

Anssi Rauha
anssi.rauha@iisalmi.fi

Marjatta Saarinen
marjatta.saarinen@pp.inet.fi

Eini Tallgren
eini.tallgren@meili.fi

Varajäsenet
Jouko Pulkka
Kai Jäderholm

Kansi: Talvivaaran mielenosoitus
Kannen kuvat ja taitto:
Jarmo Yliluoma

Tässä lehdessä

Puheenjohtajan palsta <i>Jarmo Yliluoma</i>	3
Luonnon ystävien historiikki 2001-2011 <i>Eini Tallgren</i>	4
Lievestuoreen Liisasta Talvivaaran Saaraan <i>Sirkka Immonen</i>	9
Kuolinsyyt muuttuvat liitureilla <i>Uolevi Skarén</i>	10
Tarina metsästä <i>Osku Ryhänen</i>	12
Tiilikan kansallispuiston juhlaletkellä <i>Sirkka Immonen</i>	14
Luonto kaipaa suojaa asukkailta <i>Sirkka Immonen</i>	14
Vandaalit taas vauhdissa! <i>Uolevi Skarén</i>	15
Mihin sieniharrastusta tarvitaan? <i>Sirkka Immonen</i>	15
Maatähtiä ja limasieniä <i>Sirkka Immonen</i>	16
Talviruokintaa linnuille Rovaniemellä <i>Uolevi Skarén</i>	17
Kotkia kaatopaikalla <i>Jarmo Yliluoma</i>	18
Huono-onninen lokki <i>Pertti Kaarakainen</i>	19
Onneton saukko <i>Uolevi Skarén</i>	19
Neitseellinen syntymä <i>Mirva Kumpulainen</i>	20
Luontomuseo <i>Pertti Kaarakainen</i>	22
Tietonurkka: Heinähukka <i>Uolevi Skarén</i>	22
Vuoden 2011 paikallisyhdistys <i>Jarmo Yliluoma</i>	23

Puheenjohtajan palsta

Kulunut vuosi on ollut hyvin mielenkiintoinen ja kiireinen. Vaikka täytimmekin loppuvuodesta 60 vuotta, niin silti emme ole jähmettyneet paikoilleen. Yhdistyksen toiminta painottui alkuvuodesta ja keväästä suotoimintaan ja loppuvuodesta Talvivaaraan.

Suokartoitukset ovat tuoneet perustietoa Ylä-Savon uhanalaisista soista. Tämä on oleellisesti helpottanut ruuhkaksi saakka olleita turvetuotantohakemuksia, joihin olemme kirjoittelleet muistutuksia. Näin olemme päässeet vaikuttamaan lupien sisältöihin.

Olemme saaneet tässä työssä apua myös ulkopuolelta. Suuret kiitokset tästä Janne Kumpulaiselle ja Harri Höltälle. Ilman heidän tukea emme olisi onnistuneet tavoitteessamme. Osoituksena toiminnan merkityksestä yhdistyksemme sai Suomen Luonnonsuojeluliiton tunnustuksen. Meidät valittiin vuoden 2012 paikallisyhdistykseksi. Enemmän tästä sivulla 23.

Olemme olleet tukemassa ja myös osallistuneet StopTalvivaara-kansanliikkeen toimintaan. Tämä työ on ollut tärkeää varsinkin Savon ja Kainuun luonnon kannalta. Haluan erityisesti kiittää kansanliikkeen aktivisteja mittaamattoman tärkeästä työstä: Hannu Hyvönen, Virpi Virolainen, Raili Eskelinen, Kaisa Merenmies, Pekka Rönkkö ja te monet muut jotka olette olleet mukana omalla panoksellanne. Ilman teitä Talvivaaran aiheuttama ympäristökatastrofi olisi jäänyt paljon pienemmälle huomiolle kuten kävi kahdessa aiemmassa vastaavassa vahingossa.

Olen erityisen huolestunut siitä, että Talvivaara Oy:n annettiin jatkuvasti ylittää lupaehdonsa. Viranomaiset eivät siihen puuttuneet. Tämä nakertaa viranomaisuskottavuutta koko

meidän järjestelmässämme. Johonkin pitää pystyä luottamaan! On epäoikeudenmukaista ja väärin vaatia toisilta tiukennuksia jätteen käsittelyssä kun samaan aikaan iso yritys saa huoletta saastuttaa vesistöjä.

Juuri ennen Talvivaaran pato-onnettomuutta elinkeinoministeri kehui viimeisessä haastattelussaan kaivosteollisuuden taloushyötyjä viisinkertaisiksi ympäristöhaittoihin verrattuna. Lausunto paljastaa osuvasta poliitikkojen asenteet luontoa kohtaan. Tämä vihastutti erityisesti Talvivaaran vaikutusalueella asuvia.

Eipä siis ollut ihme, että Kansanliike syntyi. On hyvä muistaa, että yhdessä toimimalla ja vaikuttamalla voimme saada aikaan sen, että tällaista tragediaa ei koskaa enää tule.

Luonnonystävien historiikki vuosilta 2001 - 2011

Iisalmen Luonnon Ystävien yhdistys on perustettu 3. joulukuuta 1952. Yhdistystä ei silloin rekisteröity ja toiminta jäi vähäiseksi. Uusi alku tapahtui marraskuun 27. päivänä 1970. Näitä mielenkiintoisia alkuhetkiä ja koko 50 vuoden taivalta on Erkki Väisänen ansiokkaasti valaissut ILYY:n 50-vuotishistoriikissa, joka julkaistiin Iisalmen luontouutisissa marraskuussa 2002.

Tämä ”historiikki” on kyhätty kertomaan tapahtumista vuosina 2001–2011 ja se nojaa edelliseen historiikkiin, mutta asioiden selventämiseksi on jouduttu ottamaan asioita myös 50-vuotishistoriikista. Kuitenkin toivomme, että kaivatte esille Iisalmen luontouutiset 2002 ja luette sitä yhdessä tämän kanssa.

HALLINTO

Taulukko 1.

JÄSENMÄÄRÄN KEHITYS VV. 2001–2011

Taulukko 2.

KUNNIAJÄSENET

Ensimmäisiksi kunniajäseniksi 1972 kutsuttiin Pörsänmäen rauhoitetun valkovuokkoalueen omistajat Eeva ja Martti Savolainen. ILYY:n pitkäaikainen puheenjohtaja Arvi J. Huuskonen kutsuttiin kunniajäseneksi 1.1.1983 alkaen ja Viljo Åberg v. 1989. Tuonen kutsu on käynyt, joten v. 2001 oli jäseniä vain 1, Eeva Savolainen. Vuosi 2002 oli ILYY:n 50-vuotisjuhlavuosi, jonka kunniaksi kutsuttiin kuusi uutta kunniajäsentä: Eero Antikainen, Martti Järnfors, Jaakko Laasanen, Eini Tallgren, Matti Tallgren ja Erkki Väisänen, jotka kaikki olivat ansiokkaasti toimineet ILYY:n hyväksi. Lisäksi valittiin kunniakuraattoriksi Uolevi Skaren. Valittaen on todettava, että erittäin ansioitunut kunnia-

jäsenemme Eero Antikainen poistui joukosta 10.5.2011.

EDUSTUS

Yhdistys on Pohjois-Savon Luonnonsuojelupiirin jäsen. V. 2001–2003 Kai Jäderholm on ollut piirin hallituksen jäsen ja osallistunut piirin vuosikokouksiin. V. 2004–2005 hän on ollut varajäsen. V. 2006 piirin hallitukseen on kuulunut Heidi Rönkkö. V.2007 samoin nimellä Heidi Niemeläinen ja varajäsenenä Sirkka Immonen. Kevätkokouksessa 17.3. on ollut ILYY:tä edustamassa Kai Jäderholm. V. 2008 piirin hallitukseen on kuulunut Heidi Niemeläinen ja varajäsenenä Sirkka Immonen. Syyskokouksessa ovat olleet Sirkka Immonen, Matti Tallgren ja Eini Tallgren; kevätkokouksessa Sirkka Immonen.

V. 2009 piirin hallitukseen on kuulunut Heidi Niemeläinen ja varalla Sirkka Immonen. Vuosikokouksessa ovat olleet Sirkka Immonen ja Matti Tallgren. V. 2010 on piirin jäsen ollut Sirkka Immonen ja varajäsen Heidi Niemeläinen. Syyskokouksessa olivat edustajina Sirkka Immonen ja Heidi Niemeläinen. V. 2011 on piirin jäsen edelleen Sirkka Immonen ja varajäsen Heidi Niemeläinen. Syyskokoukseen osallistuivat Sirkka Immonen, Matti Tallgren, Eini Tallgren ja Marjatta Saarinen.

JAOSTOT

Yhdistyksessä on toiminut ns. jaostoja 1970-luvulta lähtien. Näistä jotkut ovat eläneet vain ”hetken” ja uusia on syntynyt. Yhdistyksen 50-vuotishistoriikissa on Erkki Väisänen selostanut niitä, joten tähän on kerätty vuoden 2000 jälkeen pöytäkirjoissa esiintyvät jaostot ja niiden vetäjät.

Museojaosto on perustettu v. 1979 ja v:sta

1992 puheenjohtajana on toiminut Pertti Kaarakainen. Kasvijaosto on perustettu v. 1977 ja v:sta 1999 puheenjohtajana on toiminut Matti Tallgren. Lintujaosto on perustettu v. 1977 ja v:sta 1989 puheenjohtajana on toiminut Jarmo Yliluoma. Hyönteisjaosto on perustettu v. 1978 ja siitä lähtien puheenjohtajana on toiminut Matti Tallgren. Nisäkäsjaosto on perustettu v. 1977 ja siitä lähtien puheenjohtajana on toiminut Uolevi Skaren. Ympäristönsuojelijaosto on perustettu v. 1983 ja tutkittavana olevalla vuosikymmenelläkin on ollut useita puheenjohtajia: Heidi Rönkkö vuosina 1997–2006; Anna Hahtola 2007–2010 ja vuodesta 2011 Anssi Rauha. Sienijaoston puheenjohtajana on v. 2001 toiminut Sirkka Immonen. Kivijaosto perustettiin uudelleen 2002 puheenjohtajana toimi Jukka Väre. Se eli vain vuoden. Luonnonmaantieteellinen jaosto on perustettu 2004 ja puheenjohtajana on toiminut Jukka Väre. Jaostojen puheenjohtajat kertovat seuraavassa oman jaostonsa toiminnasta viimeisen kymmenen vuoden aikana.

Museojaosto:

- toimii yleisjaostona, joka kasaa ja pyytää muilta jaostoilta apua erityisosaamiseen
- valvoo, että museon kokoelmat tulevat ja pysyvät ennalta suunnitellussa järjestyksessä
- hoitaa museon juoksevia asioita eri viranomaisten kanssa
- arvioi museon näyttelyiden materiaalien vaihtuvuudesta
- järjestää metsästäjäutkintoon liittyviä koulutuksia

Kasvijaosto:

- täydennetty ja järjestetty sekä uudelleen nimetty pohjoismaakeskeistä putkilokasvikoelmaa
- täydennetty opetuskasvikokoelmaa yhteistyössä Oulun yliopiston kasvimuseon kanssa
- järjestetty yleisökasviretkiä valtakunnallisina luonnonkukkapäivinä sekä keväisin valkovuokkoretkiä Pörsänmäen rauhoitetulle luonnonsuojelualueelle

- järjestetty luontomuseolla kasvien määrittyspalvelua

Lintujaosto:

- järjestetty säännöllisesti keväisin linturetkiä (pöllö-, kevät- ja yölaulajaretkiä)
- osallistuttu valtakunnalliseen Tornien taistoon 1 – 3 lintutornilla
- tehty talvilintukartoituksia
- osallistuttu lintujen linjalaskentoihin
- osallistuttu Lintuyhdistysyhdistyksen Kuikan toimintaan

Nisäkäsjaosto:

- pikkunisäkäskantojen seuranta on jatkettu vuosittain mm. pöllöjen saaliseläimistä
- lepakkoesiintymiä on kartoitettu
- saukko- ja liito-oravaseuranta on tehty

Hyönteisjaosto:

- täydennetty ja määritetty museon hyönteiskokoelmaa
- suoritettu yleisölle määrittystä ja annettu opastusta
- osallistuttu erilaisiin hyönteiskartoituksiin

Sienijaosto:

- järjestetty sieninäyttelyjä Luontomuseolla
- järjestetty yleisösieniretkiä mm. Paloisvuoren maastoon
- yhdessä Iisalmen Ladun kanssa kerätty ja tunnistettu sieniä Sikokallion maisemissa
- kuvattu erikoisia sieniä, mm. hytymaljakasta Venakkoniemessä keväisin
- tunnistettu yleisön tuomia sieniä Luontomuseolla ja toimitettu hankalimmat Kuopion museolle tunnistettaviksi

Nyt soiden ollessa vaaravyöhykkeessä turpeenoton tehostumisen ja Talvivaaran kaivosotkujen takia on Jarmo Yliluoman ja Pertti Kaarakaisen organisoimana ryhmä toiminut erittäin tehokkaasti luonnonsuojelun hyväksi. Suoryhmä on tehnyt muistutuksia ja valituksia uusiin tai päivittyviin turvetuotantolupahakemuksiin. Samalla on autettu paikallisia asukkaita tekemään omia lausuntoja ja akti-

voimaan heitä hankkimaan lisää väkeä toimintaan. Sen lisäksi ryhmä on kartoittanut turvetuotantouhan alla olevia soita ja mahdollisia rauhoitusmetsäalueita.

TUTKIMUSTOIMINTA

ILYY:n kasvikokoelmat kuuluvat Helsingin yliopiston julkaisemaan Suomen herbarioiden luetteloon. Kokoelmasta vastaa luontomuseonhoitaja ja kasvijaoston puheenjohtaja. Lintujen rengastamista on hoitanut Uolevi Skarén. On osallistuttu valtakunnalliseen Lintuatlakseen, jossa kartoitetaan lintujen levinneisyyttä. On tehty linnustoselvitys Sonkajärven Matosuolla ja lintukartoitus Luuniemellä. Tehty vuosittain talvilintulaskentoja ja osallistututtu linjalaskentoihin.

On suoritettu saukkolaskentaa. Hyönteiskartoitukseen on osallistuttu, samoin liito-oravakartoitukseen ja seurantaan. On seurattu Ohenmäen lepakoiden tilaa. Luontokuvanäyttelyitä on järjestetty. Tehtiin valitus Luunien kaavoitusta koskevasta kaupungin valtuuston päätöksestä ja seuraavana vuonna vastine Luuniemen kaavasta hallinto-oikeudelle. Annettiin kannanotto Marjahaan lisäkaavoituksesta, samoin mm. Venakkoniemen, Mansikkaniemen, Partalan ja Kirkonsalmen länsirannan kaavaluonnoksista. On annettu lausunto Laakajärven kaavoituksesta. Kaava-asioita on hoitanut ansiokkaasti Heidi Niemeläinen.

JULKAISU-, VALISTUSTOIMINTA, RETKET
Säännöllinen julkaisutoiminta alkoi ILYY:n täyttäessä 30 vuotta 1982, jolloin ilmestyi juhla-julkaisu joulukuussa 1982. Sen toimittajana oli Kai Jäderholm. Sen jälkeen Iisalmen Luontouutiset ilmestyi kaksi numeroa vuosittain ja vuonna 1992 kaksoisnumero 40-vuotisjuhlan kunniaksi. 10 vuotta ilmestyi lehti vuosittain. Juhlavuonna 2002 ilmestyi juhla-julkaisu ILYY:n täyttäessä 50 vuotta ja 2003–2011 jälleen vuosittain.

ILYY:n toiminnasta, Iisalmen, koko Suomen ja monien muiden maiden luonnosta. Kirjoittajina ovat olleet pääasiassa ILY:läiset. Lehden toimittajana maininnan ansaitsee Kai Jäderholm, sillä hän on toimittanut 18 numeroa. Vuodesta 2005 on toimittajana urakoinut Jarmo Yliluoma.

Paikallisissa sanomalehdissä ja paikallisradiossa on julkaistu uutisia yhdistyksen toiminnasta ja Ylä-Savon luonnosta. Erilaisissa luonnontieteellisissä julkaisuissa on julkaistu yhdistyksen jäsenten omia tutkimuksia ja havaintoja.

Iisalmen ystävyyskaupunkien edustajat tutustuivat museoon. Yhteistyötä on tehty Ylä-Savon 4H:n, Riistanhoitopiirin sekä Poliisin kanssa. Metsästäjätkintoon liittyvää lajituntemusta on järjestetty museon tiloissa. Ylläpidetään Luonnon Ystävien ja luontomuseon kotisivuja, mainittakoon erikseen, että suo- ja Talvivaara-sivut ovat olleet osa yhdistyksen kotisivuja.

Pidettiin esitelmiä linnuista mm Vieremän keskustan koululla. Osallistuttiin luonnonhoidon kehittämistilaisuuteen. Osallistuttiin Luonnonsuojeluliiton Norppakampanjaan (Liitto 70 vuotta) ja 70-vuotisjuhla-aikaa juhlaan Tiilikjärven kansallispuistoon ja Pumpulikirkkoon sekä Tiilikan kansallispuiston 30-vuotistapahtumaan (2012).

Perustettiin luonto- ja retkikerho, joka toimii OK- opintotukikeskuksen tuella. Perinteiset retket, kuten valkovuokkoretki Pörsänmäkeen on pitänyt pintansa samoin yleisölinturetket keväisin, pöllöretket, yölaulajaretket, syysmuuton seurantaretket, sieniretki. Limingalahden retki tehdään lähes vuosittain. Luonnonkukkaretki on myös vuosittain toistuva kesäretki. On järjestetty lintukursseja.

Vuosikokoukset ovat aina olleet yleisölle avoimia tilaisuuksia ja niihin on pyritty saa-

maan mielenkiintoisia esitelmiä eri aihepiireistä. Hallituksen jäsenten matkakertomusten ohella on saatu selvitystä mm. jätehuollosta, metsästyksen ja luonnonsuojelun yhteensovittamisesta, tähdistä, ”Miksi maailma on vihreä? ym. mielenkiintoisia asioita. Näin on jatkettu edellisten vuosikymmenen käytäntöä.

LUONTOPOLUT

ILYY on vuosien mittaan tehnyt luontopolkuja eri puolille kaupunkia. Ne ovat rapistuneet, joten käytössä on vain 2010 tehty Saunanien luontopolku.

LUONTOASEMA JA LINTUTORNI

Luontokerho Saperdan ja ILYY:n lintujaoston v. 1976 perustama luontoasema, jonka olinpaikaksi vakiintui v. 1989 rantakaistale Keskimmäisen järven pohjoisrannalle, seisoo yhä tukevasti paikoillaan. Sitä on vuosien kuluessa korjailtu, viimeksi viime vuonna sen katto ja osa seiniä korjattiin kaupungin toimesta, sekä opasteita uusittiin. Luontoaseman käyttö lienee aika vähäistä, vaikka käyttöä on pyritty lisäämään mm. siten, että avainta saa lainata paitsi Luontomuseolta myös kaupungilta. Sen sijaan tornilla on tärkeä asema mm. ”Tornien taistossa”, johon vuosittain otetaan osaa. Sitä on huollettu lähinnä lintujaoston toimesta, mm viimeisten kymmenen vuoden aikana se on käsitelty tervaamalla kaksi kertaa. Ratsastusreitti ja moottorikelkka reitti kulkee aivan aseman vieritse.

LUONTOMUSEO

Yhdistyksen kokoontumispaikkana on luontevasti toiminut luontomuseo. Siellä on järjestetty myös pienimuotoisia esitelmätilaisuuksia. Kulttuurikeskuksen muita tiloja on myös saatu käyttöön tarvittaessa. Kokoelmia

on kartutettu tuhansien näytteiden vuosivauhtia niitä itse keräten ja lahjoituksina saaden. Mainittakoon mm. Pajusten veljesten perhoskokoelma sekä Asko Kaikusalon hieno nisäkäs-, kallo- ja nahkakokoelma. Tähän mennessä olemme saaneet luetteloitua ja säilöttyä kaikkiaan noin 103 000 näytettä. Museo on ollut myös useiden tilapäisnäyttelyiden paikkana. Toimintaan kuuluu myös yhteistyö eri viranomaisien kanssa. Historiansa aikana museoon on ehtinyt käydä tutustumassa useista kymmeniä tuhansia kävijöitä. Sieltä ovat saaneet harjoittelupaikan luonnontieteiden opiskeluun tähtäävät nuoret. Ilman hyviä yhteistyökumppaneitamme Iisalmen kaupunkia ja Museovirastoa Luonnon Ystävien Yhdistyksen omistaman museon toiminta olisi vaikeaa. Ei pidä myöskään unohtaa vapaaehtoisia toimijoita, joiden antama työpanos on valtava. Nykyaikaa seuraten museo on saanut aikaan uudet hienot kotisivut, jotka ovat saaneet tunnustusta aina Luonnonsuojeluliiton johtoa myöten. Museonhoitaja Pertti Kaarakaisen tarkempi selostus museosta on tässä julkaisussa.

MUUTAMIA ERIKOISIA HAJATIE TOJA

Aminoffin säätiön stipendin kulttuurielämän eteen tehdystä arvokkaasta työstä ovat saaneet Matti Tallgren ja museonhoitaja Pertti Kaarakainen. ILYY on saanut lahjoituksena varasto-osakkeen Iisalmen Sankarinkatu 9, stä. (Lahjoittaja Marjatta Saarinen)

Lähteet:

Iisalmen luontouutiset 1982–2011

Iisalmen Luonnon Ystävien Yhdistys ry:n toimintakertomukset vv. 2001–2011

Matti Tallgrenin arkistot

ILYY:n hallituksen jäsenet

Puheenjohtajat	vuodet	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Kai Jäderholm	97-06	#	#	#	#	#	#						
Heidi Niemeläinen	07-10							#	#	#	#		
Jarmo Yliluoma	11-											#	#
Varapuheenjohtajat													
Jukka Väre	99-10	#	#	#	#	#	#	#	#	#	#		
Heidi Niemeläinen	11-											#	#
Sihteerit													
Jarmo Yliluoma	97-10	#	#	#	#	#	#	#	#	#	#		
Jukka Väre	11-											#	#
Rahastonhoitajat													
Pertti Kaarakainen	89-	#	#	#	#	#	#	#	#	#	#	#	#
Hallituksen jäsenet		2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Jaakko Laasanen	71-89, 04-06				#	#	#						
Kai Jäderholm	75-76, 82-10	#	#	#	#	#	#	#	#	#	#		
Sirkka Immonen	84-93, 02-		#	#	#	#	#	#	#	#	#	#	#
Pertti Kaarakainen	88-	#	#	#	#	#	#	#	#	#	#	#	#
Jarmo Yliluoma	90-	#	#	#	#	#	#	#	#	#	#	#	#
Jukka Väre	92-	#	#	#	#	#	#	#	#	#	#	#	#
Sirpa Kärkkäinen	97-01	#											
Heidi Niemeläinen ent. Rönkkö	99-	#	#	#	#	#	#	#	#	#	#	#	#
Martti Mäkelä	00-06	#	#	#	#	#	#						
Sara Niini	00-03	#	#	#									
Eini Tallgren	00-12	#	#	#	#	#	#	#	#	#	#	#	#
Marjatta Saarinen	10-11										#	#	
Anna Hahtola	07-09							#	#	#			
Petteri Kettunen	10-										#	#	#
Jouko Pulkka	07-							#	#	#	#	#	#
Anssi Rauha	11-											#	#
Luontomuseon hoitajat													
Pertti Kaarakainen	01-	#	#	#	#	#	#	#	#	#	#	#	#
Luontomuseon preparaattori													
Pertti Kaarakainen	90-	#	#	#	#	#	#	#	#	#	#	#	#

Emännät

Erkki Väisäsen 50-vuotishistoriikissa mainittiin 25 emäntää, mutta vuosina 2001-2012 on emäntävastuun kantanut Riitta Kaarakainen apunaan Sirkka Immonen. Tämäkin puuha on kasaantunut harvoin käsiin ja lähinnä entisille konkareille - nuoremmat täältäkin puuttuvat.

Taulukko 1. Iisalmen Luonnon Ystävien hallinto vuosina 2001 - 2011. Yhdistyksen historian koko hallinnon taulukko löytyy kotivuiltamme: www.iisalmenluontomuseo.net

	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Luonnonsuojeluliiton jäsenet	138	127	132	124	124	113	123	125	148	116	120
perhejäsenet	9	12	10	11	11	11	12	15	23	23	23
lahjoittajajäsenet										11	9
opiskelijajäsenet										1	1
paikallisjäsenet	15	8	21	19	19	19	14	13	22	26	21
kunniajäsenet	1	7	7	7	7	7	7	7	7	7	6
yhteisöjäsenet	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Yhteensä	164	155	171	162	162	151	157	161	201	185	181

Taulukko 2. Jäsenmäärän kehitys vuosina 2001 - 2011

Lievestuoreen Liisasta Talvivaaran Saaraan

Olimme huhtikuun lopussa Talvivaaran yhtiökokouksen aikaan mukana mielenosoituksessa Sotkamossa Katinkullan edessä. ILYY oli järjestänyt linja-auton Iisalmesta, aamuvarhaisella lähdettiin, Sonkajärven kirkonkylässä auto täyttyi. Katinkullan edessä saimme käteemme kyltit ja asetuimme joukon jatkoksi, meitä ILYYläisiä oli toista kymmentä. Parin tunnin ajan kuunneltiin puheita, musiikkia, tanssittiin letkatanssia, rummutettiin ja räikättiin. Pizzakolmiosta (kehäkolmosen sisäpuolelta) oli mukana myös porukkaa (Greenpeace). Ohikulkijat paheksuivat tai hyväksyivät. Mielenosoitus sujui rauhallisesti, ei pelätty poliisia (oululaisetkaan). Talvivaaran liput laskettiin puolitankoon. Parin päivän päästä Helsingin sanomissa oli uutinen, että kaivoksen vesialtaista oli löytynyt kymmeniä kuolleita vesilintuja.

Lievestuoreella on lopulta käynyt melko hyvin, jätevesiä ei enää mene puunjalostuksesta vesistöihin puhdistamattomina. Miten käy Talvivaarassa, päästöjä ei osata laittaa kuriin, ei hyvältä näytä. Eikä tunnu monet muistutukset ja valitukset auttavan. Kaivos vain hakee lisää malmien talteenottolupia ja laajennuslupia. Ja hakee vimmaisesti työntekijöitä ja sijaistyöntekijöitä.

Puhe, kuva: Jarmo Yliluoma

Marjatta Saarinen ja Sirkka Immonen osoittavat mieltä. Kuva: Pentti Nivalainen

Kuolinsyyt muuttuvat liitureilla

-kissa yhä ykkönen

Modernin sadun mukaan metsän eläimet kiistelivät siitä, ken on heistä vahvin. Kun vaaka alkoi kallistua karhun puoleen, kurkisti puun takaa liito-orava: minä olen vahvin, pysäytän metsäkoneetkin.

Mitä liiturile tänään kuuluu, mitkä ovat tulevaisuuden näkymät? Ehkäpä kuolinsyytilastot antaisivat jotakin vihjettä. Viimeksi kaivelin näitä tietoja vuonna 1987 (Kulumus 9:36-41) taulukoiden siihen asti (1970-1986) kertyneet liitureiden kuolinsyyt Pohjois-Savosta. Tuolloin kärjessä olivat piikkilanka ja kissa, jotka yhdessä tappoivat noin puolet tutkituista 35 yksilöstä.

Sittemmin aineistoa on tullut lisää 126 liituriasta oheisen taulukon mukaan. On siis syytä päivittää tämä Kuopion ja Iisalmen luontomuseoihin tuotu materiaali. Toivottavasti yleisö toimii jatkossakin yhtä kiitettävästi.

PIIKKILANKA

Taulukkoa lukiessa on huomattava, että siinä ovat mukana jo 1970-luvulta olevat tiedot. Vielä silloin piikkilanka oli merkittävä ansa liitureille. Pahin paikka oli Ohenmäen entisen asevarikon moninkertainen aita, johon esimerkiksi talvella 1978-1979 kuoli kolme yksilöä. Toukokuussa 1978 löydettiin Hernejärveltä samana päivänä kaksi yhtä huono-onnista.

Ilahduttavasti tilanne on parantunut maatalouden muutosten myötä. Nykyisin valistuneet farmarit ovat keränneet piikkiansat pois. Viimeinen tieto on keväältä 2000, jolloin Ohenmäen aitaan juuttui liituri. Sen luuranko otettiin kokoelmiin 2.5.2002.

KISSA

Kissa sensijaan näyttää pitävän pintansa vuodesta toiseen tilaston kärjessä. Usein katti tuo

saaliinsa kotitalon rapulle ikäänkuin sillä emännälle ylpeilläkseen. Ruumiinavaus paljastaa rajut, tuoreet puremajäljet. Ovelimpien kulkureiden on nähty kyttäävän liiturin kotipuun alla runkoon läpsähtävää, retkeltään palaavaa oravaista.

Joskus kissa voi saada syyttäkkin murhaajan nimen. Niinpä 4.11.2000 eräs toi Iisalmen Koljonvirralla pihaan koirasliiturin. Tutkimus osoitti kuitenkin, että se oli löytänyt yliajetun, litistyneen yksilön, jonka nahassa olevat, esimerkiksi harakan nokkimat reijät oli tehty kuolleeseen.

AUTO

Autoon törmääminen oli vielä ensimmäisessä katsauksessa tosi harvinaista. Ainoa tietoon tullut tapaus sattui tammikuussa 1976 Iisalmen Viitaanmäessä, jolloin tuulilasiin kuoli liituri.

Tilanne on sittemmin kovasti muuttunut autojen määrän ja nopeuksien noustessa samalla kun tiet ovat parantuneet. Erityisesti 2000-luvulla tietoja näistä onnettomuuksista alkoi tulla lisää.

Pahoja paikkoja ovat olleet esimerkiksi Kuopiossa Petosentien ja Pitkälähdentien risteys, jossa 25.11.2002 kuoli kaksi liito-oravaa, Siilinjärven Kasurila ja Maaningan Käärmelahti. Varkaudessa Savonmäen hautausmaan kohta vei eräältä hengen 2001.

Trendi näyttää selvältä: kun vuoteen 1986 mennessä 16 vuoden aikana ilmeni yksi kolari, niitä oli seuraavien 24 vuoden aikana vuotta kohden kymmenen kertaa enemmän.

MUUT KUOLINSYYT

Nämä ovat enemmän tai vähemmän satunnaisia. Ampumistapaus sattui 28.7.1996 Suonen-

joen Lyytilänmäellä, mutta tarkemmat tiedot siitä puuttuvat. Vanhojen ukkojen kertoman mukaan kauan sitten oravanmetsästyksen yhteydessä esimerkiksi Sonkajärvellä ammuttiin osittain 'vahingossa' myös jokunen liituri.

Eräs yhteinen piirre viereisestä taulukosta ilmenee: ihmisen toiminta on taustalla useimmissa (95/126 = 75.4%) tunnetuista

kuolinsyistä. Se on ongelma, koska sopivien metsien huetessa liituri hakeutuu ihmisen seuraan, missä esimerkiksi kissa saattaa väijyä pihapöntöstä lähteviä poikasia. Myös rakennusten sokkeloihin eksyminen voi olla kohtalokasta.

Lähteet:

Liito-oravien kuolinsyyt Pohjois-Savossa 1970-2011

(Mukaan luettu Kuopion Lutikka-tietokanta 1987-2011)

Taulukko: Liito-oravien kuolinsyyt

	N	N/126			
Kissa tappoi	25	19.8	Muoviputki	1	0.8
Piikkilanka	21	16.7	Rotanloukku	1	0.8
Auto	15	11.9	Minkkiloukku	2	1.6
Muu törmäys, esim. ikkuna	10	7.9	Katiska	1	0.8
Koira tappoi	8	6.3	Kalaverkko	1	0.8
Lumikko tai kärppä tappoi	1	0.8	Hukkui vesiastiaan	3	2.4
Tuntematon nisäkäs tappoi	4	3.2	Hukkui kaivoon	1	0.8
Pöllö tappoi	5	4.0	Hukkui järveen	1	0.8
Puu kaadettiin	7	5.6	Muuntaja	1	0.8
Myrsky kaatoi puun	2	1.6	Ammuttu	1	0.8
Poikanen kuoli pesään	5	4.0	Nälkä	2	1.6
Eksyi rakennukseen	6	4.8		126	100
Kuoli savutorveen	1	0.8			
Juuttui valoritilään	1	0.8			

Tuntematon syy 39/165 = 23.6%

Liito-orava, kuva: Uolevi Skarén

Tarina metsästä

Mahtihaapa, kuva: Osku Ryhänen

Olin tehnyt muutamia retkiä Soidinvuoren maastoon, pöllöjä kuuntelemassa tai nuotiontuijottelu- retkiä, mennyt yöksi tai kahdeksi ajatuksettomiin hetkiin luonnon pariin. Metsämaasto oli tyypillistä pohjois-savolaista, hakkuuaukkojen, taimikoiden, teiden ja sähkölinjojen pirstomaa maisemaa. Paikoin oli säästynyt aavistus oikeasta metsästä, pieniä aloja naavakuusikoita, pötkelökoivuja, suon tuoksu.

Eräällä näistä retkistä huomasin joutuneeni outoon metsään. Ympärillä oli isoja haapoja, sammaleen peittämiä maapuita, runsaasti kääpiä ja suuren kuusen juurella sadoittain liito-oravan papanoita. Se oli ensikosketus tähän hienoon metsäalueeseen. Ilmoitin alueesta Pohjois-Savon ympäristökeskukseen josta pyydettiin lähettämään tarkempaa tietoa alueesta. Tämä tapahtui vuonna 2007. Sitten asia hautautui muutamaksi vuodeksi.

Maaliskuussa 2010 olin taas pöllöretkellä Soidinvuoren

alueella ja päätin pitkästä ajasta poiketa metsässä. Lunta oli maassa reippaasti kun hiihtelin metsän sisään, silloin tajusin lopullisesti sen hienouden. Lumi korosti puiden muotoja ja hiljaisuus oli hankien keskellä rikkumaton, talvisessa asussa metsä vaikutti oikealta aarniolta.

Kotiin päästyäni otin yhteyttä eri tahoille kuinka metsänsuojeluasiassa voitaisiin edetä. Erityisesti Jouko Pulkan kanssa käydyt keskustelut alueesta jonka hän tunsu hyvin, olivat suurena apuna asian eteenpäin viemisessä. Iisalmen Luonnon Ystävien silloisen puheenjohtajan Heidi Niemeläisen kannustavat kommentit tukivat asiaa. Lähetin Pohjois-Savon ELY-keskukselle runsaasti materiaalia metsästä: valokuvia, karttoja, ja muita havaintoja metsään liittyen. ELY-keskuksesta ilmaistiin alueen olevan ”potentiaalisen Metso-kohteen”. Maanpäälle palattiin kun eräässä ELY-keskuksen viestissä todettiin: ”...yleensä Metso-suojelulla on pystytty säilyttämään laajempia ja monipuolisempia kokonaisuuksia. Se on tietysti maanomistajan vapaaehtoisuudesta kiinni”. Kyseinen viesti herätti epävarmuuden, tähänkö tämän alueen suojelu sitten jäi.

Talviasuinen liito-oravametsä. Kuva: Osku Ryhänen.

Kävin metsässä useasti kameran kanssa kevään 2010 aikana ja vietin yhden hienon loppusyksyn yön makuupussissa taivasalla oleillen ja ihmetellen metsää. Huuhkaja huuhli, varpuspöllö vihelteli hienoa äänimaisemaa täysikuun valaisemassa yössä. Metsän-suojeluasiassa olin odottavalla kannalla, pelkäsinkin pahinta.

Maaliskuussa 2011 Pulkan Jouko soitti - Alueella on hakkuut käynnissä! Lohdullinen tieto oli että ne oli keskeytetty toistaiseksi koska oli selvinnyt metsän olevan toimenpidekiellossa. Metsä-alueesta oli ehditty hakata pieni peltoon rajoittuva n. 100 x10m alue. Toimenpidekielto ei ollut syystä tai toisesta kaikkien tiedossa. Tieto alueesta oli lähetetty Pohjois-Savon Ympäristökeskuksesta (nykyinen ELY-keskus) Pohjois-Savon metsäkeskuskelle jo vuonna 2007 liito-oravan lisääntymis- ja levähdyspaikkana.

Hakkuuta ei siis jatkettu ja jossain vaiheessa kesää 2011 paikalla oli tehty katselmus johon oli osallistunut ELY-keskuksen henkilökuntaa. Käydessäni metsässä sen jälkeen sinne oli ilmaantunut punaisia ja keltaisia nauhoja, mieltä jäi askarruttamaan niiden tarkoitus.

Helmikuussa 2012 tuli sitten hienoja uutisia, alue oli saatu suojelun piiriin! Valtio oli saanut ostettua metsän Metso-ohjelman puitteissa. Suojelualueen koko on 26 hehtaaria, joten suurin osa alueesta saa elää omassa rauhassaan, ainakin toivon niin.

Kartta alueen sijainnista netissä: kansalaisen.karttapaikka.fi – laita koordinaatti hakuun lukemat: N/lat 7053721 E/lon 520164 Lähtökoordinaatisto: Karttapaikan oletusasetus (ETRS-TM35FIN-tasokoordinaatit)

Kuusikorpea ja sammaleenpeittämiä maapuuta. Kuva: Osku Ryhänen

Sirkka Immonen

Tiilikan kansallispuiston juhlaretkellä

Metsähallitus järjesti 17.09.2012 Tiilikan kansallispuistoon avoimien ovien retkeilyn syyskuun sunnuntaina upeassa ulkoilusäässä ja vielä ruskaväreissä. Pitkospuita ja harjuja pitkin marssimme Uiton kämpälle, vastaanulijoita oli jo aika paljon. Kämpällä järjestäjä tarjosi nuotiomakkarat, voileivät ja nokipannukahvit puiston perustamisen 30 vuotisjuhlan kunniaksi.

Käytiin ihailemassa vanhaa petäjää, Tiilikanaution talolla istumassa ja juomassa lähdevettä. Paluumatkalla Sammakkotammelle polun varresta löysimme suppilovahveroita kotiinviemisiksi, ja polulla kiemurteli pieni kyy. Mukava retki! Mukana olivat Marjatta Saarinen, autonkuljettaja Eini Tallgren ja Sirkka Immonen. Muistiin merkitsi Sirkka, valokuvat otti Eini.

*Eini Tallgrén ja Marjatta Saarinen,
kuva: Sirkka Immonen*

Sirkka Immonen

Luonto kaipaa suojaa asukkailta

Helmikuussa otimme yleisönosastokirjoituksella kantaa Virranpuiston kerrostalokaavoitusta vastaan. Myös kaupunkiin tarvitaan puistoja, missä eläimet ja monipuolinen kasvillisuus säilytetään. Alueen asuntokaavoitus eteni käsittämättömällä vauhdilla. Päätöksiä nuijittiin muutaman viikon aikana.

Nyt syyskuulla on kuultu asiasta kummia juttuja: rakentamiseen ja rahoittamiseen kutsutaan ulkopuolisia rahoittajia, grynderit rakentamaan. Täällä lähimaisemissa asuvia ihmisiä ei ole kuultu, ja pari vuotta sitten järjestetyssä kaupungin kehittämisseminaarissaan ei ollut puhetta Virranpuiston tuhoamisesta. Kummallisesti etenee... "kaupungin kehittäminen".

Virranpuisto, kuva: Kai Jäderholm

Uolevi Skarén

Vandaalit taas vauhdissa!

Paavo Sirviön säätiön havaintometsä Iisalmen itärajalta Paisuan tien varressa on jälleen kokenut kovia. Kukahan on se, joka esittelyalueen leiripaikalla säännöllisesti riehuu? Muutama vuosi sitten paikalla poltettiin nuotiopuiden varastoliiteri. Nyt alkukesällä on kaadettu iso, hieno opastustaulu, nakattu jätesäiliö metsään ja rikottu järeitä penkkejä kaikei sorkkaraudalla vääntäen. Jo varhemmin joku oli raahannut viereiselle aukiolle nähtävästi kolaroidun Bemarkin romua etuistuimesta lähtien.

Taustalla lienee joku viherpiipertäjiä periaatteessa inhoava tyyppi - tai juoppohullu. Säätiön metsä on arvokas alue opiskelijoille ja muillekin virkistykseksi. Sen eläimistöön

kuuluvat esimerkiksi harvinainen pohjantikka, punamyyrä ja kääpiöpäästäinen. Ehkäpä kansalaisten olisi syytä tarkkailla ja tarvittaessa ilmoittaa virkavallalle huomaamistaan epäilyttävistä kulkijoista.

*Opastustaulu kumossa,
kuva: Uolevi Skarén*

Sirkka Immonen

Mihin sieniharrastusta tarvitaan?

Suppilovahveroita, kuva: Sirkka Immonen

Lauantaina 16.09.2012 järjestettiin luontomuseolla sienitapahtuma. Oulun Yliopiston kasvimuseolta saimme esitelmöitsijäksi Anna-Liisa Ruotsalaisen, ja itse kävimme sieniä keräämässä ja järjestämässä luontomuseon käytävään näyttelyksi. Näytteillä oli yli 60 sienilajia, onneksi Annu Ruotsalainen auttoi tunnistamisessa. Yleisöä tapahtumassa oli yli 40 henkilöä.

Sieniharrastajia tarvitaan tutkijoiden avuksi, tieteen tekemiseen. On tärkeää, että ihmiset tuovat sieniä tunnistettavaksi ja museoihin edelleen lähetettäväksi. Jokamiehelle sieniharrastus on tietenkin antoisaa, koska sienet tuovat ruokavalioon hyvää ja helppoa vaihtelua. Harrastus lisää kaikkien ihmisten sienitietoa. Myös sienestys antaa virkistystä ja on hyvä kuntoilumuoto. Sieniharrastus voi olla ympärivuotista, mutta tietenkin eniten sieniä kerätään keväällä ja syksyllä.

Maatähtiä ja limasieniä

Tuhkelo ja ripsimaatähti, kuva: Sirkka Immonen

Syyskuussa 7. - 9.9.-12 Oulun POHTOn koulutuskeskuksessa pidettiin valtakunnallinen sieniseurojen tapaaminen. Osallistujia siellä oli Helsingistä Rovaniemelle ja Vaasasta Tohmajärvelle saakka, reilu linja-autollinen väkeä. Kokoon-tuminen oli retkeilypainotteinen, lauantaina käytiin Kiimingin kalkkialueen metsässä ja sunnuntaina suojelukohteeksi suunnitellun Sanginjoen ympäristössä.

Retkien jälkeen löytyneet sienet koottiin näyttelyksi POHTOn aulaan. Yhdessä isossa huoneessa oli lajittelua, tunnistusta mm. mikroskooppien avulla, ja omat sienikorit sai tyhjentää jo nimettyihin paikkoihin. Sienet ryhmiteltiin itiöpölyn värin mukaan ja syötävyysherkinnät oli nimilapuissa. Näyttelystä tuli tosi laaja, lajeja oli varmaan satoja. Yleisö sai tulla tutustumaan sieniin sunnuntaina ilta-päivällä, ja paikalla oli Oulun sieniseuran

asiantuntijoita ja luonnonvara-alan opettajia opastamassa.

Oli upeaa tutustua sienialan ihmisiin, nähdä oikeasti esim. Marja Härkönen, Esteri Ohe-noja, Juhani Ruotsalainen, Kirsti Eskelinen ja myös ILYY:n sienipäivään esitelmän pitämään tuleva Annu Ruotsalainen. Ja tietysti oppia jotain uutta sienistä, että limasienet ovatkin ihan oma eliöryhmänsä: ei eläin, kasvi, ei sienikään. Ja Soinlahdesta Kyllikki Saukon luontomuseolle tuoma sienikin sai nimen: Lindbladia (effusa) tubulosa, lätkinen, tunnistuksen vahvisti Marja Härkönen. Limasienet kuulemma ovat mainioita lemmikkejä...

Talviruokintaa linnuille Rovaniemellä

On tullut taas se aika, jolloin kannattaa kun- nostaa talvilintujen ruokintapaikat, kohentaa siemenautomaatit ja suojata verkolla oksasta roikkuvat ihrakimpaleet. Suomessa lintujen talviruokinta on yleistynyt etenkin vuoden 1989 jälkeen. Kaupunkien keskustoissa se on vaikeampaa. Monet kerrostaloyhtiöt ovat jopa kieltäneet sen "epäsiistinä ja epäterveellisenä". Maaseudulla ollaan vapaamielisempiä.

Jukka Jokimäki Lapin yliopistosta on puoli- soineen viiden talven (1998-2004) aikana sel- vitellyt tämän puuhan vaikutuksia. He seura- sivat paikallisia talvilintukantoja Rovaniemen keskustassa, laitamien omakotialueilla ja ym- päristön maaseutukylillä. Ruokinta- paikat huollettiin säännöllisesti. Tällä noin 7600 ne- liökilometrin alueella asuu 60 000 ihmistä. Ilmaston lämpenemisestä huolimatta ollaan toistaiseksi varsin arktisissa oloissa. Lumi tu- lee loka- marraskuun vaihteessa. Sitä on kes- kimäärin 46 senttiä tammikuussa, joka on kylmin (-12 C) kuukausi.

Kuten muuallakin Suomessa, lähes kaikilla ruokintapaikoilla tarjottiin auringonkukan sie- meniä ja ihraa. Pihlajanmarjojen ja koivun siemensato oli näinä vuosina keho, joten se ei vaikuttanut vastaavien siemensyöjien, ku- ten tilhen ja urpiaisen, määrien vertailuun. Kana- ja varpushaukkoja sekä varpuspöllöjä oli aina niukasti.

Kerrostaloalueella tavattiin yhteensä 12 lajia ja 748 yksilöä. Rovaniemellä runsaimmat oli- vat varpunen, talitintti, harakka ja pulu. Vä- hemmän nähtiin vuosittain esimerkiksi varik- sia, viherpeippoja ja urpiaisia. Omakotitalojen liepeillä puutarhat lisäsivät ruoan ja turva- paikkojen tarjontaa. Niinpä laji- ja yksilöluvut (17/1828) olivat suurempia. Mukaan tulivat nyt muiden muassa keltasirkku, sinitiainen, pikkuvarpunen, punatulkku ja tundraurpiai-

nen. Pähkinähakkikin näyttäytyi sembramän- nyissä. Syrjäkylillä lajiluku (16) ei enää noussut, mutta yksilöitä kertyi enemmän: 2549. Runsaimpia olivat tilhi, varpunen, tali- tintti, urpiainen ja viherpeippo. Aitoja pohjoi- sen lajeja edustivat pari lapintiaista.

Kaiken kaikkiaan tulokset eivät suuresti eroa Ylä-Savon tilanteesta. Kauraa tarjoamal- la täällä kuitenkin saisi helposti silmän iloksi runsaan keltasirkkujoukon. Napapiirillä näh- tiin sitä paitsi ruokintapaikkojen ulkopuolella joka talvi "asutuksen karttajia", jotka tulivat toimeen ilman ihmisen apua. Niitä olivat esi- merkiksi riekko, metso, palokärki, koskikara, puukiipijä ja kuukkeli. Oudolta tuntuu, että edes viimeainittu ei juuri hakeutunut val- miiseen ruokapöytään. Muualla tiedetään sekä kuukkelin että lapintiaisen kyllä tulevan ruo- kintaan. Jäi selvittämättä, mikä nyt oli vikana. Lisäksi vain joinakin talvina huomattiin kier- tolaisia, kuten pyrstö- ja kuusitiainen, har- maapäätikka, pohjantikka, taviokuurna ja kotka. Poikkeustapauksissa todettiin jopa ete- läisiä harhailijoita: pikkutikka, tikli ja fasaa- ni.

Tutkijat päättelivät, että etenkin pohjoisessa ruokinta auttaa tiettyjen lintukantojen talveh- timisessä. Esimerkiksi sinitiainen ja viherpeip- po ovat osaksi sen avulla levittäytyneet pohjoisemmaksi. Ruo- kintapaikalla olisi hyvä olla suojapaikkoina jo- kunen kuusi tai sakeita pensaita. Kerran aloi- tettua tarjoilua ei myös- kään pitäisi välillä lopettaa.

Sinitiainen,
kuva: Jarmo Yliluoma

Kotkia kaatopaikalla

Syksyn 2012 aikana Iisalmen kaatopaikalla vieraili lyhyen ajan sisällä kaksi kotkalajia: kiljukotka ja merikotka. Merikotka näistä kahdesta on yleisempi ja sitä tapaa juuri syksyisin joka vuosi. Sen sijaan kiljukotka on harvinainen vierailija. Linnun pääasiallinen levinneisyysalue on Euroopasta Aasiaan saakka. Lintu on uhanalainen. Maailmanlaajuisesti on arvioitu linnun kannaksi 3000 paria. Se pesii Suomessa vain satunnaisesti. Kiljukotka on selvästi pienempi kuin merikotka. Kokoa voi olla vaikea määrittää jos lintua ei voi verrata toisiin lintuihin. Väriltään lintu on tummanruskea. Myös nuoret ovat tummia mutta niiden siivissä on valkoisia pisaratäpliä. Kaatopaikan vierailut kiljukotkan löysi lintuharrastaja Tarmo Huttunen. Lintu oli paikalla ainakin 22. - 26.8.2012.

On arvioitu, että merikotkia pesii pelkästään Suomessa 200 paria. Osa pesii sisämaassa niimestään huolimatta. Pääasiallinen levinneisyysalue ulottuu Pohjoismaista aina Siperiasta Tyynenmeren rantaan saakka.

Linnulla on pitkät ja tasalevyiset siivet.

Kiljukotka, kuvat: Kai Jäderholm ja Tarmo Huttunen

Pyrstö on lyhyt ja kolmiomainen. Pilkallisesti lintua on kutsuttu lentäväksi räsymatoksi. Väriltään lintu on ruskea ja mitä nuorempi lintu on sitä enemmän siivissä on valkoista. Tänä syksynä useampi lintuharrastaja on ilmoittanut merikotkahavainnon kaatopaikalta. Ainakin 11.9. - 7.10.2012 päivinä lintu oleili paikalla.

Kiljukotka, kuvat: Kai Jäderholm ja Tarmo Huttunen

Pertti Kaarakainen

Huono-onninen lokki

Heinäkuussa sain tiedon, että Sonkajärven Luomasen järvellä oli selkälokki jalastaan kiinni puussa. Menimme veneellä paikalle, jossa meitä kohtasi valitettava näky.

Aikanaan puu oli kaatunut ja kanton oli jäänyt repeämä noin 4 metrin korkeudelle. Tähän repeämään lokin nilkka oli jäänyt kiinni. Lintu oli roikkunut puussa, niin kauan että se oli kuollut.

Selkälokki jäi kiinni, kuva: Pertti Kaarakainen

Uolevi Skarén

Onneton saukko

Maaliskuun kolmantena päivänä 2012 oli eräs tuttavani ajamassa kohti Rautavaaran keskustaa kauppareissulla. Raiskionmäen liepeillä osui eteen maantiellä jokin oudosti käyttäytyvä, kissankokoinen otus. Kaveri pysäytti auton: nuori, parikiloinen saukko raahasi "heti tappavia" Conibears-rautoja kuonos- saan. Vanhat saukot ymmärtävät yleensä kiertää kaukaa tällaiset ansat. Myös ohiajavia hiihtolomalaisia pysähtyi paikalle. Yhteisvoimin onnistuttiin sangat höllentämään irti.

Museon vitriinin saukko, kuva: Jarmo Yliluoma

Niinpä sain puhelun: näin on käynyt, mitä tehdään? Lähdin tuntemani löytäjän kotiin (hän ei halua nimeään julkisuuteen). Mies kertoi, ettei hän pikku kengissä ja suksista voinut lähteä kahlaamaan metrisessä hangessa saukkojälkeä pitkin nähdäkseen tapahtumapaikan.

Raudat olivat pienintä Conibears-tyyppiä, lienevät tarkoitetut minkille. Joka tapauksessa pyytäjä oli ollut huolimaton. Tuollaisen ansan pitäisi olla lujassa suojalaatikossa, jonka oviaukosta ainakaan saukko ei sopisi. Vielä pahempi, ellei mitään laatikkoa ollutkaan.

Otus oli siis elossa, mutta heti näki, ettei se enää tulisi toimeen luonnossa. Sanka oli murskannut aivokopan edessä ainakin toisen silmän. Maahan laskettuna sokea mäenlaskija kiersi vain ympyrää. Lain mukaan sellainen on lopetettava, mikä sittemmin tehtiin. Vajaan vuoden ikäisen pennun kallo otettiin Iisalmen luontomuseoon, samoin maksanäyte mahdollisten ympäristömyrkköjen tutkimiseksi myöhemmin. Nahka meni Kuopion luonnontieteelliseen museoon.

Neitseellinen syntymä

Lauantaiaamuna 9.6.2012 huomasimme kuningaspythonimme (*Python regius*) terraariossa valkoisen suuren kasan jota ensi silmäyksellä epäilimme ties miksi. Tarkemmin katsottuamme tajusimme että kyseessä onkin 6-7 kappaletta suuria pythonin munia. Samalla selvisi pythonimme sukupuoli jota emme olleet aiemmin tiedneet.

Alussa ajattelimme että munat eivät voi olla hedelmöityneitä. Käärmeemme ei ole missään vaiheessa meillä ollessaan ollut kontaktissa muiden käärmien kanssa. Käärmeen muninnasta innostuneena kuitenkin päätin kysyä Herppi.net sivuilta neuvoa mitä tehdä näiden munien kanssa kun roskeenhan ne kuitenkin menisivät. Kyseisiltä sivuilta tulikin yllättävä vastaus että kyseessä voisi mahdollisesti olla partenogeneesi (munasolun kehitys käynnistyy ilman siittiötä).

Minua kehoitettiin myös valaisemaan munia taskulampulla jos niissä vaikka näkyisi verisuonia mikä tarkoittaisi sitä että osa niistä voisi olla partenogeneettisiä. Tein työtä käskettyä ja kolmesta munasta verisuonet löydettyäni koko perhe olimme ihan haltioissamme siitä miten tämä on voinutkin osua meidän käärmeen kohdalle.

Seuraavaksi haasteeksi muodostui hautomon eli vermikuliitin hankkiminen tai sen rakentaminen. Ohjeita kuitenkin löytyi helposti netistä jonka lisäksi meillä on muutama tuttu joilta myös neuvoja saimme. Toinen heistä kasvat-
taa leopardigeggoja ja toinen viljakäärmeitä. Meni kuitenkin maanantaille tuo hautomon väsääminen ennen kuin saimme vermikuliitin, jossa munat säilyy paremmin haudonnan aikana. Vermikuliitti laitettiin kostutettuna isoon karkkirasiaan. Munat joita olikin 6 kappaletta siirrettiin siihen paitsi yhtä joka ei ollut hedelmöittynyt ja se oli jo mennyt

huonoksi. Hautomon me sijoitimme kylpyhuoneeseen. Haudonta-aika kuningaspythonin munilla on 53-60 vuorokautta jonka aikana myös ilmankosteuden tulee olla korkea. Onneksi saimme lainatuksi digitaaliset kosteus- ja lämpömittarin.

Muutaman päivän päästä tästä siirsimme karkkirasian munineen isompaan hautomoon. Hankimme siihen akvaariolämmittimen, sillä lämpökaapeli ei pitänyt lämpötilaa tasaisesti 30-33 asteessa vaan lämpö oli usein alle 30 astetta. Lämpötilan putoaminen ei yleisesti haittaa mutta mikäli lämpö nousisi yli 33 asteen voivat alkiot kuolla.

Haudontaa ja kahta jäljellä ollutta hedelmöitynyttä pythonin munaa tarkkailimme tasaiseen tahtiin. Otin kuvia taskulampulla valaistuista munista noin viikon välein joita vertaamalla aiemmin otettuihin seurasin kasvun kehittymistä. Isommassa näytti että käärmeen alku kasvaisi nopeasti kun taas tämä hieman pienempi oli hidaskasvuisempi. Haudonta meni hyvin eikä ongelmia ollut.

Muutama viikko ennen kuoriutumista tämä isompi rupesi pinnasta ihmeellisesti hikoilemaan eikä sisällä ollut käärme enää liikkunut. Sitten munan kuori vaihtoi väriä valkoisesta ruskeaksi. Lopulta 4.8.2012 aukaisin tämän huonoksi menneen munan kuoren jotta mahdollisesti elossa oleva poikanen pääsisi ulos. Mitään ei kuitenkaan tapahtunut eli poikanen oli kuollut. Myöhemmin samana iltana revin koko kuoren pois ja sisällä oli vain suuri kovettunut ruskuaispussi eikä käärmeenpoikanen ollut kunnolla kehittynyt. Tämä sai miettimään että onko edes pienempi aikataulussa kehityksen kanssa vai joudummeko odottamaan useamman viikon ennen varsinasta kuoriutumista. Mahdollista oli myös että tämäkään ei kuoriutuisi.

Kuitenkin 6.8.2012 ajattelin taas katsoa mitä hautomossa tapahtuu, vaikka arvelin että ei siellä kuitenkaan mitään synny. Yllätys olikin melkoinen kun tästä ainoasta selvinneestä munasta pilkkotti pienen pieni pythonin pää. Muutaman päivän saimme kuitenkin vielä odottaa että poikanen tulisi kokonaan kuoresta ulos sillä pari päivää menee siihen että käärme käyttää ravinnokseen ruskuaispussin sisällön oleilemalla edelleen munan sisällä. Tänä aikana käärme saattaa vain päättään venyttellä pidemmälle tutkiakseen ympäristöään.

Aamuyöllä 8.8.2012 ennen töihin menoa katselin mitä tämä pikkuinen hautomossa touhuili. Pythonin poikanen olikin yön aikana kokonaan kuoriutunut. Samana päivänä laitoin kuntoon sopivan kokoisen terraarion missä on tällä hetkellä pohjamateriaalina ta-

louspaperi, koska siitä näkee heti käärmeen ruoansulatuksen toiminnan. Terraariossa on myös piilopaikkoja, vesiastia sekä lämpökaapeli sijoitettuna osittain pohjan alle.

Tätä kirjoittaessani kuoriutumisesta on kulunut 33 päivää. Nahka vaihtui 24 päivän ikäisenä ja ensimmäisen aterian käärme söi 27 päivän ikäisenä. Toivottavasti ruoka maistuu jatkossakin. Toiveena on myös että jonakin päivänä kuningaspythonimme partenogeneesin eli neitseellisen syntymän voisi todistaa geneettisillä testeillä todeksi.

Kuningaspython (Python regius), kuva: Mirva Kumpulainen

Luontomuseo

Suomessa on 20 rekisteröityä tieteellistä laitosta ja museota, jotka on vapautettu CITES-yleissopimuksen lupamenettelystä. Iisalmen Luontomuseo on niistä yksi.

Tämä tarkoittaa, että hankkiessaan, toimitaessaan tai vaihtaessaan aineistoja toisen rekisteröidyn laitoksen tai museon kanssa käytetään tieteellisen aineiston vaihtoa varten laadittua lipuketta.

Luontomuseossa preparoidaan kasveja, sieniä, hyönteisiä ja muita selkärangattomia eläimiä sekä fossiililöytöjä. Lisäksi konservoidaan lintuja, nisäkkäitä, kaloja, matelijoita ja luumateriaalia. Museossa työskentelevän tehtävänä on museokokoelmissa olevien esineiden huolto, vanhojen vaurioiden korjaaminen ja uusien ennalta ehkäiseminen. Lisäksi huolehditaan mm. kokoelmien säilytysolosuhteiden asianmukaisuudesta.

Museon tavoitteena on herättää kiinnostusta ja harrastusta luontoa kohtaan, ja antaa vastauksia yleisöä askarruttaviin kysymyksiin. Paikanpäällä kävijämäärä on vuosittain ollut

3500-5500. Tähän mennessä luontomuseossa on työskennellyt jo 79 palkkatuella palkattua henkilöä, sekä monia vapaaehtoisia. Museota johtaa neljästä henkilöstä koostuva museohallitus, joka kokoontuu noin kerran vuodessa, hallitukseen kuuluu myös yksi kaupungin edustaja. Tämä museohallitus toimii ILYY:n hallituksen alaisena.

Museon kokoelmiin on luetteloitu valmiiksi jo yli 100 000 näytettä ja niitä on varastossa odottamassa vielä tuhansia näytteitä. Jossakin vaiheessa tulee näytteiden digitalisointi, joka on taas iso työ. Museo on täysin riippuvainen Iisalmen Kaupungin toiminta-avustuksesta, Museoviraston avustuksesta, sekä TE-keskuksen palkkatuesta. Ilman näitä toiminta olisi tässä kokoluokassa jo loppunut. Esimerkiksi näyttelyvalvoja tarvittaisiin samanaikaisesti kaksi henkilöä.

Kiitokset Luontomuseo antaa suurelle joukolle sinne näytteitä lahjoittaneita ihmisiä, mainittakoon että mm. kasvikokoelmaan lahjoittaneita on ollut noin 500 eri henkilöä.

Uolevi Skarén

Tietonurkka: Heinähukka

HEINÄHUKKA (MACROTHYLACIA RUBI)
-karvakehrääjiin kuuluva keskikokoinen perhoslaji
-kuuluu alkukesän yöperhosiin, mutta lajin tapaa helpoimmin toukkana
-hyvin yleinen laji Oulun korkeudelle saakka
-lentoaika Suomessa kesäkuun alusta heinäkuun alkuun

-tavataan kaikenlaisissa heinää kasvavissa ympäristöissä
-talvehtii täysikasvuksena toukkana ja tavallisimmin heinähukan tapaa syksyllä

toukkien etsiessä talvehtimispaikkaa tai keväällä kun toukat lähtevät uudestaan liikkeelle

-toukat koteloituvat keväällä maahan rakentamansa harvan, putkimaisen kotelokopan sisään, kotelovaihe kestää 5–8 viikkoa

-toukka elää monilla ravintokasveilla, mm. eri heinälajeilla, koivuilla, pajuilla, vadelmalla ja mustikalla

-talvehtinut toukka ja aikuinen perhonen eivät syö mitään

Suomen Luonnonsuojeluliitto valitsi vuosikokouksessaan Lammilla 24.11.2012 vuoden 2012 paikallisyhdistykseksi Iisalmen Luonnon Ystävien yhdistyksen. Perusteluissaan liitto toteaa yhdistyksen tehneen kovatasoista suojelutyötä. Erityisesti korostui vesitietoisuuden herättäminen ja suoluonnon puolesta toimiminen. Myös Talvivaaran päästöjen vas-

tustamisesta Savon
vesiin yhdistyksem-
me sai kiitosta.

Tänä vuonna olemme perehtyneet yläsavolaisiin soihin kartoittamalla niitä. Kaikkiaan 40 suota tuli kartoitettua kevään ja kesän aikana. Olemme olleet aktiivisia tekemään muis-
tutuksia ja valituksia puutteellisista turvetuotantohankkeista. Niiden ansioista tuotantosuunnitelmia on jouduttu muuttamaan tai luopumaan kokonaan.

Varsinkin kevään aikana paljastui useammalla turvetuotantosuoella selviä puutteita tai jopa tahallisia väärinkäytöksiä. Näistä olemme tehneet raportteja ELY-keskukselle, joka on valvova viranomainen.

Iisalmen Luonnon Ystävien yhdistys ry

Iisalmen luontomuseo
Kirkkopuistonkatu 9
74100 IISALMI

toimisto@iisalmenluontomuseo.net

www.iisalmenluontomuseo.net

